

SPAȚIUL MUZEAL ÎN FOLOSUL COMUNITĂȚII / THE MUSEUM SPACE SERVING THE COMMUNITY

Anda-Ioana SFINTEȘ

Asist. drd. arh. / Teach. Assist. PhD Arch.

Rezumat

Evoluția conceptului de muzeu către o nouă muzeologie a condus treptat la deplasarea accentului dinspre obiect spre vizitator. Totodată, prin introducerea unui discurs narativ deschis interpretării, a fost acceptat și însușit caracterul heterogen al publicului. În această ordine de idei, ieșirea muzeelor în întâmpinarea potențialilor vizitatori și a nevoilor acestora reprezintă o consecință firească a poziției centrale pe care vizitatorul o capătă în conceperea discursului muzeal. Muzeele contemporane își depășesc limitele fizice, adaptându-se încontinuu cerințelor societății din care fac parte. Astfel, muzeele devin instituții ce oferă inclusiv servicii de asistență socială și suport comunitar, cum se întâmplă, de exemplu, în cazul muzeelor dedicate comunităților de imigranți (pentru care spațiul muzeal devine un ajutor în procesul de adaptare la o nouă societate și păstrător, în același timp, al valorilor locului de origine), sau în cazul comunităților reprimite (pentru care un astfel de spațiu are un rol important în procesul de vindecare). În acest context, urmărim să identificăm rolul arhitecturii și modurile prin care aceasta dublează activitățile muzeale dedicate comunității.

Cuvinte cheie: muzeu, reprezentare, comunitate

Abstract

The evolution of the museum concept towards the new museology led progressively to shifting the stress from the object to the visitor. At the same time, by introducing a narrative discourse opened up to interpretation, the heterogeneity of the public has been accepted and appropriated. In the same train of thought, the coming out of museums to meet its potential visitors and their needs halfway represents a normal consequence of the fundamental position of the visitor in conceiving the museum discourse. The contemporary museums cross-over their physical boundaries, continually adapting themselves to the demands of the society they are part of. Thus, museums become institutions which offer inclusively social work services and community support, like, for example, in the case of museums dedicated to immigrant communities (for whom the museum space becomes helpful in the process of accommodation to a new society and, in the same time, a keeper of the native values), or in the case of repressed communities (for whom such spaces have a great importance in the healing process). In this context, we wish to identify the role played by architecture and the ways through which it doubles the museum activities dedicated to community.

Keywords: museum, representation, community

INTRODUCERE

Arhitectura rămâne legată în timp și spațiu de contextul social și cultural al apariției sale, dar este permanent reactualizată prin utilizare (vezi MacLeod 2005). Astfel, arhitectura ajunge să se plieze peste nevoile sociale aflate într-o continuă schimbare, în încercarea de a rămâne actuală și vie. Suzanne MacLeod vorbește chiar despre clădiri „mai degrabă drept entități sociale și culturale decât fizice” (2005, 13), aflate la intersecția dintre exigențele sociale, politice și cerințele formulate de către organizații guvernamentale sau profesioniști. Spațiul muzeal negociază tensiunile dintre publicul larg și mecanismele de conducere, printre altele prin manipularea spațiului - prin control vs. utilizare, acces vs. excludere, reprezentare vs. autoreprezentare etc. Muzeul este, deci, un spațiu aflat la limită, un spațiu de întâlnire pentru o serie de forțe de naturi diferite, lupta pentru acces vizând nu numai accesul la cultură, ci și dreptul la recunoaștere identitară. Rolul spațiului muzeal nu a fost întotdeauna acesta (sau, cel puțin, nu în aceeași măsură), evoluând, de fapt, prin trecerea de la „fapte universal valabile la teme și conținuturi construite cultural, de la expunerea unor certitudini la conturarea unor sensuri și contexte individuale, de la știință la narațiune și, în sfârșit, de la reforma socială și progres cultural la complexitatea experienței vizitatorului” (Psarra 2005, 81).

Sophia Psarra urmărește evoluția formei arhitecturale în paralel cu transformările la nivel de discurs muzeal și concluzionează că arhitectura muzeului suferă și ea o schimbare de expresie, „de la [aceea de] monument public la experiență spațială, de la centru științific la destinație populară și punct de reper și de la constituirea unui eveniment social la conturarea unor aspirații naționale și culturale” (2005, 81).

În ultimii ani, muzeul a început să se adreseze din ce în ce mai mult comunităților din care face parte, în

INTRODUCTION

The architecture remains connected in time and space with the social and cultural context of its emergence, but it is continuously updated through use (see MacLeod 2005). Thus, architecture manages to fold itself over the ever-changing social needs, trying to remain present and alive. Suzanne MacLeod speaks about buildings „as social and cultural, rather than physical entities” (2005, 13), standing at the intersection between social and political exigencies, requests formulated by governmental organizations or professionals. The museum space negotiates the tensions between general public and power mechanisms, among others through manipulation of space – through control vs. practice, access vs. exclusion, representation vs. self-representation etc. Museum is, hence, a borderline space, a meeting space for forces having different natures; the struggle for access targets not only the access to cultural revenues, but also the right to identity recognition. The role of museum space hasn't always been that (or, at least, not to the same extent); it evolved, in fact: „from universally accepted facts to socially constructed themes and contents, from displaying certainties to shaping individual meanings and contexts, from science to narrative, and finally from social reform and cultural improvement to the complexity of the visitor's experience” (Psarra 2005, 81).

Sophia Psarra follows the evolution of architectural form in parallel with the transformations of the museum narrative and concludes that the architecture of the museum also goes through changes of expression, „from public monument to spatial experience, from scientific centre to popular destination and landmark, and from forming a social event to shaping national and cultural aspirations” (2005, 81).

In the last years, the museum began addressing itself more and more to the communities it is being part of, communities designating, in this context, groups of

acest context înțelegând prin comunități grupuri de oameni care împărtășesc un interes comun. Muzeele încep să definească, pe de o parte, comunitățile cărora se adresează, dar și să fie, la rândul lor, influențate de cerințele acestora, răspunzând nu numai unor nevoi de ordin cultural, ci și social (prin facilitarea unor întâlniri și dezbateri, prin medierea comunicării între membrii/comunități sau cu reprezentanți ai unor organizații, prin îndeplinirea unor activități de asistență socială etc.), economic (prin atragerea turiștilor, atragerea de fonduri etc.), politic (prin recunoaștere identitară, acceptare la nivel național etc.).

Prin toate aceste noi caracteristici ale instituției muzeale, legătura dintre cele trei ipostaze ale spațiului social identificate de Lefebvre (1991) – spațiul perceput, spațiul conceput și spațiul trăit, ca ipostaze care se suprapun permanent și coexistă – este cu atât mai ușor de identificat. Pentru Lefebvre spațiul este definit prin relațiile care se stabilesc între oameni, obiecte, lucruri, clădiri, semne și simboluri. În spațiul social, orice poate fi privit drept semn, de la cuvinte până la sunete și construcții, toate fiind supuse interpretării și atribuirii de sens și contribuind astfel la producția de spațiu.

Noile activități dezvoltate de instituțiile muzeale conduc totodată la necesitatea adaptării arhitecturii și discursului muzeal (ca părți componente ale spațiului conceput) la cerințele publicului către care sunt îndreptate. Această adaptare presupune o foarte bună cunoaștere a modului în care spațiul este perceput și o foarte mare flexibilitate care să permită interacțiunea cu factorul uman, recunoscând astfel importanța crescută a conceptului de spațiu trăit. Se așteaptă de la muzeul contemporan nu numai să răspundă nevoilor diferite ale publicului, ci și să își dezvolte în continuu rolul în cadrul comunităților pe care le deservește (vezi Watson 2007). Acest lucru presupune, în multe dintre cazuri, detașarea de limitele fizice ale

people sharing a common interest. Museums begin defining, on the one hand, the communities they are addressing to, but also to be, on the other hand, influenced by their desires, responding not only to cultural demands, but also to social needs (by facilitating encounters and debates, mediating communication between members/communities or as advocates of some organizations, by fulfilling social work etc.), economic needs (by attracting tourists, funds etc.), political needs (through identity recognition, national acceptance etc.).

Through all these new characteristics of the museum space, the connection between the three aspects of the social space identified by Lefebvre (1991) – perceived, conceived and lived space, as aspects that juxtapose and coexist – become more easily identifiable. For Lefebvre space is defined by the relationships established between people, objects, things, buildings, signs and symbols. In the social space, anything can be regarded as sign, from words to sounds and constructions, all being the subject of interpretation and meaning attribution, thus contributing to the production of space.

The new activities developed by the museum institutions lead also to the necessity of adapting architecture and museum narrative (as components of the conceived space) to the demands of the aimed public. This adaptation implies a deeper knowledge of the way space is perceived and a high flexibility that allows interaction with the human factor, thus admitting the raised importance of the concept of lived space. One awaits the contemporary museum not only to respond to the different public demands, but also to continuously affirm its role among the communities it services (see Watson 2007). This assumes, in more cases, the detachment from the physical boundaries of the building which, not long ago, represented a defining element in conceiving museum space. As George F. Macdonald and Stephen Alford assert, recently „[m]useums justify their presence in society by the services they perform for their audiences” (2007 [1995], 278).

clădirii care, până nu de mult, constituiau un element definitoriu în conceperea spațiului muzeal. După cum afirmă George F. Macdonald și Stephen Alford, mai nou „[m]uzeele își justifică prezența în societate prin serviciile pe care le oferă audienței” (2007 [1995], 278). Publicul (ce nu se încadrează neapărat și în categoria vizitatorilor) devine elementul central la care se raportează atât arhitectura, cât și discursul muzeal. În ce măsură este, sau ar trebui să fie, acceptată această abordare (îndreptată către publicul larg) față de expunerea de elită este o problemă controversată ce vizează pe de o parte accesibilitatea și pe de cealaltă parte educarea în spiritul culturii înalte.

Răspunsul este undeva la mijloc pentru că nu poate fi ignorată necesitatea adresării unei audiențe, la fel cum nu poate fi ignorată autoritatea instituției muzeale și rolul acesteia în stabilirea relațiilor de putere la nivel social, național și internațional, politic și istoric. În cele ce urmează vom urmări să descoperim modul în care spațiul muzeal se raportează la comunitate și la nevoile acesteia din punct de vedere arhitectural. Este arhitectura, la rândul ei, un răspuns dat acestor nevoi? Care este rolul arhitecturii la nivelul comunității și ce forme ia aceasta în funcție de comunitatea căreia i se adresează? Care sunt caracteristicile arhitecturii muzeale îndreptate către comunitate?

O analiză a fenomenelor actuale din spațiul muzeal poate contribui la întoarcerea unei priviri critice asupra rolului arhitecturii și la o mai bună înțelegere a impactului acesteia la nivel social, precum și a necesității creării unei legături cu comunitatea, dincolo de practicile ce vizează creșterea consumului și arhitectura drept punct-simbol și atracție turistică.

The public (not necessarily as visitors) becomes the central element that architecture, but also museum narrative relates to. In what degree is, or should this (public intended) approach be accepted instead of an elite exhibition is a controversial problem regarding on the one hand accessibility issues and on the other hand education in the spirit of high culture.

The answer is somewhere in the middle because we cannot ignore the necessity of addressing to an audience, as well as we cannot ignore the authority of the museum institution or its role in establishing power relation at a social, national and international, political and historical level.

Below we will aim to discover the way in which museum space architecturally relates to the community and its needs. Is architecture itself a response given to these needs? Which is the role of architecture for the community and what shapes does it take dependent on the community it addresses to? Which are the characteristics of the community driven museum architecture?

An analysis of present actions happening in the museum space can lead to a critique of the role of architecture and to a better understanding of its impact at a social level, as well as of the need to create binds with the community beside the practices regarding the increase of consumption and architecture as symbolical and touristic attraction.

ROLUL MUZEELOR ÎN CADRUL COMUNITĂȚII

Vom urmări în cele ce urmează, mult mai îndeaproape, legătura dintre muzee și comunitățile pe care acestea le deservesc.

În primul rând, muzeele sunt centre culturale capabile să faciliteze reglarea tensiunilor dintre diferitele dualități pe care le aduce în discuție. Muzeele sunt prinse, în același timp, între nevoia de a reprezenta locul din care fac parte (atrăgând, astfel, comunitatea apropiată) și nevoia de a se face înțelese la nivel global (atrăgând turiști), între a promova unicitatea concomitent cu recunoșterea implicațiilor și conexiunilor la nivel macro.

Totodată, identificăm muzeele drept instituții prin intermediul cărora anumite comunități sunt recunoscute și cu ajutorul cărora își construiesc identitatea (MacDonald 2006). Astfel, muzeele devin atât locuri ale incluziunii, cât și ale excluziunii sociale și culturale (prin omisiune sau opoziție - prin dificultatea de a reprezenta idei, fapte, comunități aflate într-o relație contradictorie sau de opoziție). De aici reiese dificultatea de a media relația dintre sine și ceilalți, relație care, de altfel, este încontinuu supusă renegocierii și redefinirii. Pentru spațiul muzeal, raportarea la o anumită comunitate și la seturile de valori asociate acesteia poate fi privită drept luare a poziției împotriva alteia (cum se întâmplă în cazul muzeelor în care sunt reprezentate comunități asuprite vs. asupritori) și atunci modul de expunere și modul de concepere a discursului muzeal capătă o importanță deosebită în reglarea tensiunilor. Muzeele secolului al XIX-lea erau, după cum afirmă Gordon Fyfe (2006), spații ale conflictelor, în care se făcea distincția între grupuri recunoscute și persoane din afara acestora. Muzeele contemporane rămân, încă, spații conflictuale prin lupta pentru dreptul la reprezentare și acces și prin

THE ROLE OF MUSEUMS WITHIN COMMUNITIES

We will discuss below, much more thorough, the connection between museums and the communities they serve.

First of all, museums are cultural centers capable of mediating the tensions between different dualities they tug in. Museums are caught, in the same time, between the need to represent the place they are part of (thus drawing in the close community) and the need to make themselves understood at a global level (drawing in tourists), between promoting uniqueness simultaneously with recognizing their implications and connections at a macro level.

Concurrently, we identify museums as institutions through which some communities are acknowledged and which help them build their identity (MacDonald 2006). Thus, museums become places of social and cultural inclusion, but also exclusion (by omission or contradiction – because of the difficulty of representing ideas, facts, communities finding themselves in contradictory or opposed relations). This leads to the difficulty of mediating the relationship between the self and the others, relationship which, for the matter, is a continuous subject of negotiation and redefinition. For the museum space, relating to a certain community and to its set of values can be seen as a way of taking a stand against another one (as in the case of museums representing repressed vs. oppressing communities) and then the way of displaying and the way of conceiving the museum narrative becomes very important for mitigating tensions. The museums of the 19th century were, as Gordon Fyfe (2006) states, spaces of conflict that made the difference between accepted groups and outside individuals. The contemporary museums still remain conflicting spaces because of the fight for the right of representation and access as well as for their role in defining

rolul lor în definirea identităților culturale și sociale, dar nu mai sunt spații destinate exclusiv elitei și valorilor acesteia. Comunități diferite capătă dreptul de a se expune și de a fi expuse, întrebarea care se ridică acum fiind mai degrabă:

Cum se pot raporta muzeele contemporane, într-un mod transparent, la toate comunitățile (sau la o anumită comunitate fără a afecta alte comunități), **pentru a evita excluderea într-o epocă a recunoașterii și acceptării diversității?**

Luca Basso Peressut vede muzeul contemporan drept „un vast arhipelag de experiențe care lucrează într-un echilibru instabil cu comunități și teritorii, culturi și identități” (2012, 30). Cu alte cuvinte, ceea ce primează în spațiul muzeal este experimentarea (a spațiului, a expunerii, a tot felul de evenimente și întâmplări legate de loc și oamenii din jur, vizitatori sau alte persoane implicate mai mult sau mai puțin direct). Raportarea dinamică la toate acestea lasă loc interpretării și reanalizării, definirii și redefinirii continue a culturilor și identităților reprezentate, a celor aflate într-o relație de reciprocitate cu acestea, sau a celor ce aparțin privitorului / vizitatorului / consumatorului. În acest context, muzeul și-a părăsit vocea autoritară pentru rolul de facilitare a dialogului, a exprimării de sine, a descoperirii etc., sau, mai mult decât atât, pentru rolul de traslator între grupuri diferite (Witcomb 2003), făcând înțelese semne, simboluri, coduri culturale și nu numai.

Relația dintre comunități și muzee este una bidirecțională ce constă fie în implicarea instituției muzeale în cadrul comunităților în mijlocul cărora se află și/sau pe care le deservește, fie în implicarea membrilor comunității în elaborarea discursului muzeal și al expunerii. În oricare dintre cazuri, această relație care se creează are o importanță deosebită la nivel național

social and cultural identities, but they aren't anymore spaces solely addressed to the elite and its values. Different communities get the right of displaying themselves and of being displayed, the new question asked being rather:

How could contemporary museums relate transparently to all the communities (or to a certain community without affecting other communities) ***in order to avoid exclusion in an epoch of diversity recognition and acceptance?***

Luca Basso Peressut sees the contemporary museum as „a widespread archipelago of experiences that work in an unstable equilibrium with communities and territories, cultures and identities” (2012, 30). In other words, what matters most now is the museum space is experimenting (the space, the exhibition, all sorts of events and happenings related to the place and people nearby, visitors or other persons involved more or less directly). The dynamic reference to all these allows interpretation and reanalyzing, a continuous definition and redefinition of the represented cultures and identities, of those with which they have a reciprocal relation, or of those pertaining to the viewer / the visitor / the consumer. In this context, the museum kept its authoritarian voice in facilitating dialogue, self-expression, discovery etc., or, likewise, in its role as a translator between different groups (Witcomb 2003), making not only signs, symbols and cultural codes understood.

The relationship between communities and museums is bidirectional, laying in the involvement of the museum institution inside the communities among which they are settled in and/or which they serve, or in the involvement of the community members in elaborating the museum narrative or exhibition. Either way, this new relationship has a high national and international impor-

și internațional prin recunoașterea comunităților respective, al locului și rolului acestora din punct de vedere social, economic, cultural, politic și istoric și prin conturarea modului particular în care comunitățile respective vor să fie înțelese și reprezentate (Macdonald și Alsford 2007 [1995]). Se urmărește, deci, printre altele, promovarea înțelegerii reciproce, a toleranței și acceptării, luptarea împotriva stereotipurilor.

De foarte multe ori comunitățile sunt lăsate să se autoreprezinte. Activitățile prin care comunitățile preiau controlul asupra modului în care se fac cunoscute unui public mai larg conduc, mai departe, la coeziune în cadrul comunității, la descoperire de sine și conferire de putere (Witcomb, 2003), precum și la o înțelegere mai profundă a trecutului.

În acest context putem privi inclusiv construirea de locuri prin prisma comunităților, ținând cont de faptul că o clădire și spațiul aferent acesteia se transformă în loc prin integrarea la nivel social și stabilirea de relații în teritoriu.

Arhitectura muzeului reprezintă un factor esențial (din punct de vedere fizic, simbolic, funcțional și la nivel de experiență) în construirea unei relații cu comunitatea. Mai departe vom analiza legăturile care se stabilesc între comunitate, muzeu și arhitectură, luând drept puncte de referință diferite tipuri de comunități, definite prin caracteristici comune, urmărind identificarea tipurilor de muzee care răspund nevoilor acestora și rolul arhitecturii în acest context.

tance because it recognizes the communities referred to, their social, economic, cultural, political and historical place and role, and because it frames the particular way the communities themselves wish to be understood and represented (Macdonald and Alsford 2007 [1995]). The aim is, thus, among others, the promotion of reciprocal understanding, of tolerance and acceptance, the fight against stereotypes.

Many a time the communities are allowed to represent themselves. The activities through which communities take over the way they make themselves known to a wider public lead further to cohesion inside the community, to self-discovery and empowerment (Witcomb, 2003), as well as to a deeper understanding of the past. In this context we can refer also to the construction of places through communities, as long as a building and its surrounding space are transformed into places through social integration and networking.

The museum architecture is an essential (physical, symbolical, functional and experiential) factor in constructing a relationship with the community. Further we shall analyze the established connections between community, museum and architecture, taking as reference points the different types of communities, defined through their common characteristics, and aiming at identifying the museum types which respond to their needs, as well as the role played by architecture in this context.

TIPURI DE RELAȚII CU COMUNITATEA

Arhitectura este mai mult decât spațiu construit, fiind totodată un produs social și cultural, rezultat al interacțiunii cu oamenii pe care îi deservește. Aceștia contribuie la continua sa redefinire și reproducție prin utilizare, arhitectura fiind, deci, un răspuns concret dat unor seturi de nevoi specifice, dependente de timp și spațiu (vezi MacLeod 2005).

Spațiul muzeal a suferit o serie de modificări de-a lungul timpului, în concordanță cu transformările care au avut loc la nivel social. Michaela Giebelhausen (2006) face o scurtă analiză a evoluției acestui spațiu și constată că, dacă muzeele secolului al XIX-lea erau menite să simbolizeze stabilitatea și durabilitatea (civică, politică, economică și, nu în ultimul rând, culturală și educațională), conceptul de cub alb (white cube) dezvoltat în modernism concentrează atenția pe obiect, invitând vizitatorul la contemplare și detașare de lumea exterioară. Odată cu Centrul Pompidou, însă, construit în 1977, muzeul nu numai că ajunge să se intersecteze cu alte activități culturale și să capete un caracter de larg consum, ci și stabilește o nouă traiectorie în care cultura înaltă și cea a maselor se întrepătrund într-un proces participativ de consumație, dar și producție culturală. Ieșirea muzeului în stradă și estomparea limitelor dintre exterior și interior au reprezentat premisele pentru ieșirea muzeului în întâmpinarea potențialilor vizitatori, a membrilor comunităților vizate prin profilul muzeului, dar și a comunităților aflate în apropierea acestuia. Treptat au fost deschise din ce în ce mai multe căi de dialog, muzeul ajungând, în cele din urmă, să răspundă, după cum am văzut mai sus, unor nevoi sociale și culturale conexe, atât prin expoziții, cât și prin activitățile diverse organizate.

Muzeele se raportează la comunități și răspund nevoilor acestora în diferite moduri, în funcție, în primul rând, de tipul comunității.

TYPES OF RELATIONSHIPS WITH THE COMMUNITY

Architecture is more than built space, is also a social and cultural product, a result of its interaction with the people it serves. They contribute to its continuous redefinition and reproduction through use, architecture being, thus, an actual response given to a set of specific needs, time and space dependent (see MacLeod 2005).

The museum space suffered all sorts of changes in time, concordantly with the transformations that took place at a social level. Michaela Giebelhausen (2006) makes a short inquiry into the evolution of this space and ascertains that, if the museums of the 19th century were meant to symbolize (civic, political, economic and, not least, cultural and educational) stability and durability, the white cube concept developed in modernism concentrates the attention upon the object, inviting the visitor to contemplate and detach himself from the outer world. Anyway, starting with the Pompidou Center, built in 1977, the museum not only begins to intersect with other types of cultural activities and to gain a commercial character, but also to establish a new trajectory in which high and low culture overlap in a participatory process of consumption, but also of cultural production. The emergence of the museum into the street and the blurring of the boundaries between outside and inside represented the premises for the steps made by the museum to meet its potential visitors, the members of the communities targeted by the museum profile, but also the nearby communities halfway.

More and more debate opportunities have been opened gradually, the museum responding thus in the end, as we saw above, to interfacing social and cultural needs, through exhibitions and various organized activities. Museums relate to communities and respond to their needs in different ways, based, first of all, on the community type.

Comunități definite printr-un TRECUT COMUN

Numărul muzeelor de istorie, sau chiar a celor adresate anumitor evenimente din trecut a crescut considerabil. Multe dintre acestea sunt dedicate victimelor holocaustului, cele mai cunoscute în acest sens fiind *Jewish Museum din Berlin* (proiectat de Daniel Libeskind) și *Yad Vashem Holocaust History Museum* proiectat de Safdie Architects, la Ierusalim.

Scopul acestor muzee este, în primul rând, acela de rememorare, de prezervare, reorganizare, reanalizare și reinterpretare a amintirilor, fie că se urmărește celebrarea acestora, fie compensarea, alinarea, vindecarea, sau, cel puțin, recunoașterea trecutului și înțelegerea acestuia. Arhitectura devine și ea un mijloc prin care este înlesnită această înțelegere, creând un cadru capabil să stârnească anumite trăiri.

La *Jewish Museum* se mizează foarte mult pe experimentarea spațiului, arhitectura devenind ea însăși piesă de muzeu. Se urmărește manipularea simțurilor prin intersecții și unghiuri menite să dezorienteze, în dorința de a transmite vizitatorilor o anumită stare, comparativă cu cea a victimelor.

La *Yad Vashem Holocaust History Museum* experiența individuală a victimelor este din nou punctată, atât prin discurs, cât și prin arhitectură. Coridorul subteran, lung de 180m, care leagă diferitele galerii ale muzeului, simbolizează drumul nesfârșit străbătut de victime. Dramatismul acestui traseu este accentuat de forma triunghiulară în secțiune, sugerând îngrădirea și pierderea speranței.

Communities defined by a SHARED PAST

The number of historical museums, and even of those referring to certain past events, rose noticeably. Many of these are dedicated to holocaust victims, the best known to that end being The Jewish Museum in Berlin (designed by Daniel Libeskind) and Yad Vashem Holocaust History Museum designed by Safdie Architects, in Jerusalem.

The purpose of these museums is, first of all, that of remembrance, preservation, reorganization, reanalysis and reinterpretation of memories, either with the scope of celebrating them, either of compensation, comfort, healing or, at least, recognition of the past and its understanding. Architecture becomes, as well, a milieu of facilitating this understanding, by creating a frame capable of inducing certain feelings.

At The Jewish Museum the accent is set on experiencing space, architecture itself becoming a museum piece. Senses are being manipulated through intersections and angles meant to disorient, out of the desire to transmit to the visitors a certain state, comparable with that of the victims.

At Yad Vashem Holocaust History Museum the individual experience of the victims is again pointed out, through discourse, but also through architecture. The underground corridor, 180m long, which links the different museum galleries, symbolizes the never-ending walk of the victims. This dramatic path is emphasized through its triangular section, implying enclosure and loss of hope.

Jewish Museum, Berlin. Autor / Author: Daniel Libeskind

Yad Vashem Holocaust History Museum, Ierusalim.
Autor / Author: Safdie Architects

Comunități definite prin IDENTITĂȚI COMUNE

Existența și acceptarea unor identități colective pune sub semnul întrebării funcționarea muzeelor naționale, preocupate, până nu demult, cu formarea și prezentarea identității „națiunii”, așa cum era văzută și concepută de către curentul dominant. Mai nou, discursul muzeal ajunge să dea glas unor voci diferite, aparținând inclusiv unor comunități care nu defineau sau nu făceau parte din ceea ce era considerat a fi „național” ci, mai degrabă, regional sau minoritar. Sharon Macdonald (2003) afirmă că este necesară chiar o schimbare de paradigmă la nivelul instituțiilor culturale în general și a muzeului în particular, astfel încât să fie părsită ideea de ilustrare a unei identități naționale pentru aceea a unora post și transnaționale. Muzeele contemporane ar trebui să reprezinte „valori colective, istorii și amintiri la o scară nerestricționată de granițe naționale, pentru o audiență largă și multifacțată având nevoi culturale diverse” (Lanz și Postiglione 2012, 58). Cu alte cuvinte, se pledează pentru o reprezentare care nu mai are la bază spațiul comun, ci identități. Această abordare este susținută și de problemele actuale ridicate de migrație, mobilitate și hibriditate, în ceea ce privește oamenii, bunurile, valorile, ideile etc. În acest context, muzeele naționale trebuie să răspundă provocării de a păstra o unitate în diversitate, fără a afecta comunitățile care formează națiunea respectivă, cu atât mai mult cu cât muzeele facilitează negocierea apartenenței și cetățeniei, deci recunoașterea.

National Museum of Australia rezolvă această problemă prin punerea la dispoziția comunității a unor spații (care creează și un context istoric) de dialog. Astfel, muzeul devine un spațiu civic ce ajută oamenii „să înțeleagă limitele propriilor lor experiențe, să depășească limitele imaginației și să cunoască punctele de vedere ale altor oameni sau caracteristice altor timpuri” (Dawn Casey (2007 [2001], 298), director al muzeului 1999 - 2003).

Communities defined by SHARED IDENTITIES

The existence and acceptance of collective identities questions the functioning of the national museums, concerned, till recently, with shaping and presenting the identity of the „nation”, as it was seen and imagined by the mainstream. Recently, the museum discourse began voicing distinct voices, belonging inclusively to some communities which didn't define, or didn't pertain to what was called „national”, but rather regional or minor. Sharon Macdonald (2003) asserts that a change of paradigm, at the level of cultural institutions in general and of the museum in particular, is even necessary in order to replace the idea of illustrating the national identity with that of a post- and transnational identity. The contemporary museums should represent „collective values, histories and memories at a scale not constrained by national borders, and for a large multifaceted audience with diversified cultural needs” (Lanz și Postiglione 2012, 58). In other words, this calls for a display no longer based on common ground, but on identities. This approach is being maintained also through the current problems, concerning people, goods, values, ideas etc., posed by migration, mobility and hybridity. In this context, national museums have to respond to the challenge of keeping a unity in diversity, without affecting the communities forming the respective nation, all the more so as museums facilitate the negotiation of membership and citizenship, thus recognition.

The National Museum of Australia solves this problem by offering to the community spaces for debate (which also create a historical context). Thus, the museum becomes a civic space that helps people „to understand the limits of their own experience, to cross the imagination boundary and gain insight into the viewpoints of other people, or other times” as Dawn Casey, the museum director between 1999 and 2003, states (2007 [2001], 298).

National Museum of Australia, peninsula Acton.
Autor / Author: Howard Raggatt
Sursa / Source: Wikipedia

Curte interioară și vedere aeriană /
Interior courtyard and aerial view

Canadian Museum of Civilization, Ottawa
Sursa / Source: Wikipedia

Un alt exemplu este cel al *Canadian Museum of Civilization* din Ottawa. Aici, dorința de a construi un muzeu al tuturor canadienilor s-a tradus mai departe în proiectarea unei clădiri care evită formele europene, făcând trimitere la peisajul tipic canadian (vezi Macdonald și Alsford 2007 [1995]). Arhitectura, prin imaginea sa, este deci cea prin intermediul căreia este simbolizată identitatea națională care nu mai face diferență între diferitele naționalități care o compun, toate fiind astfel acceptate și recunoscute.

Comunități definite prin EXCLUDEREA lor din alte comunități

Acest tip de comunități se poate suprapune, cu ușurință, peste celelalte, întrucât se referă, în special, la grupuri marginalizate, la minorități care luptă pentru păstrarea identității lor culturale în fața culturii dominante. Pot fi caracterizate, deci, atât printr-o istorie comună, cât și prin elemente ce țin de o identitate împărtășită, dar discursul muzeal nu mai este, în acest caz, conceput de către cultura dominantă, deși poate pune la dispoziția grupurilor respective un spațiu în care să se autoreprezinte. Acceptarea și integrarea socială a unor grupuri marginalizate se face, astfel, prin îngăduirea libertății de expunere, comunitățile putând să își aleagă modul în care se fac cunoscute celorlalți, luptând astfel împotriva stereotipurilor și prejudecăților.

Muzeele dedicate unor comunități reprimite (minorități etnice, religioase și politice, imigranți, grupuri marginalizate) devin locuri în care acestea își pot afirma autoritatea, își pot reprezenta trecutul și construi identitatea, reglându-se astfel o serie de tensiuni sociale. Sunt spații ale socializării și solidarizării, în care sunt mediate relații ce țin de cultură, acest lucru conducând, de fapt, la „schimbări sociale continue și creative” (Ashley 2009).

Another example is that of the Canadian Museum of Civilization from Ottawa. Here, the desire to build a museum of all Canadians has been later translated through the design of a building which avoids European shapes and refers to the typical Canadian landscape (see Macdonald and Alsford 2007 [1995]). Thus, the architecture is, through its image, the one that symbolizes a national identity which no longer makes a difference between the various nationalities constituting it, all these hence being accepted and recognized.

Communities defined by their EXCLUSION from other communities

This type of communities can easily be lapped over the others because it refers especially to repressed groups, minorities which fight for keeping their cultural identity intact in the face of dominant cultures. Thus, they can be described through a common history and through elements speaking of a shared identity, but in this case the museum narrative is no longer conceived by the dominant culture, although it can provide a space of self-representation for those groups. The social acceptance and integration of a repressed group is being carried out through allowing the liberty of display, hence the communities being able to choose the way they make themselves known to the world and thus fighting against stereotypes and preconceptions.

The museums dedicated to repressed communities (ethnic, religious and political minorities, immigrants, marginalized groups) become places where they can assert their authority, where they can represent their past and build their identity, thus regulating social tensions. They are spaces of socialization and solidarity, where cultural relations are being mediated, this leading to „ongoing, creative social change” (Ashley 2009).

Migration Museum din Adelaide, Australia a fost înființat în 1986 cu scopul de a prezenta tradițiile culturale ale diferitelor grupuri de imigranți din Australia de Sud. Aici se pune în discuție problema apartenenței, a incluziunii sociale și a ideii de «acasă». În interiorul muzeului a fost propusă o galerie specială (The Forum), utilizată la fiecare trei luni de câte o comunitate, timp în care aceasta își poate concepe propriile expuneri și activități. Apoi, un zid pe care au fost amplasate opt plăci memoriale (menite să amintească motivele pentru care oameni aparținând unor naționalități diferite au fost nevoiți să imigreze în Australia și să îi comemoreze pe cei care nu au reușit să ajungă) a devenit un loc simbolic, de odihnă pentru victime și o dovadă a apartenenței pentru supraviețuitori (Szekeres 2007 [2002]).

Muzee care (re)definesc comunitățile cărora se adresează

Muzeele se raportează, în funcție de profilul lor, la un public țintă (autohton și format din turiști) în conceperea discursului muzeal. Totodată, pentru a-și îndeplini cu succes rolul social, muzeele trebuie să devină, în primul rând, relevante pentru comunitățile aflate în proximitate. Pe de altă parte, activitățile conexe organizate sub egida muzeelor fac necesară aceeași raportare la comunitățile aflate în apropiere, pentru asigurarea unui număr cât mai mare de participanți.

Astfel, muzeele ajung să se definească și prin prisma nevoilor celor pe care îi deservesc, dar, la rândul lor, au un impact puternic asupra acestora, imprimând anumite direcții culturale și un anumit nivel de cunoștințe împărtășite la scară mai largă, nu numai printre cei care constituie masa vizitatorilor obișnuiți. Fiind nevoite să interacționeze cu mai multe comunități în același timp, muzeele sfârșesc astfel prin a-și defini o comunitate proprie, ceea ce este mult mai ușor de realizat pentru un muzeu de dimensiuni mici, strâns legat de locul în care este amplasat.

The Migration Museum in Adelaide, Australia was established in 1986 with the aim of displaying the cultural traditions of the different immigrant groups in South Australia. Here the ideas of belonging, of social inclusion and of „home” are being debated. Inside the museum a special gallery was included (The Forum), used at every three months by a certain community for conceiving its own exhibition and activities. Then, a wall on which eight memorial plaques have been set (meant to remind the motifs that drove people of different nationalities to immigrate to Australia and to commemorate those who didn't succeed) became a symbolical place, a place of rest for the victims and a proof of membership for the survivors (Szekeres 2007 [2002]).

Museums that (re)define the communities they serve

Depending on their profile, museums relate to a target audience (autochthon or made of tourists) when elaborating the narrative discourse. In the same time, in order to accomplish their social role, museums must become, first of all, relevant for the nearby communities. On the other hand, the alternative activities orchestrated under the aegis of the museum demand the same affiliation to the communities situated in the area in order to ensure a great number of participants.

Thus, museums begin to define themselves through the needs of those they serve, but they also have a strong impact upon them, establishing cultural directions and a certain level of knowledge shared at a wider scale, not only among those that constitute the mass of common visitors. Having to interact with different communities in the same time, museums end by defining their own community, which is more easily achievable for a small scale museum, closely linked with its location.

Migration Museum din Adelaide, Australia
Sursa / Source: Wikipedia

La scară mai mare, *Ordos Museum*, proiectat de MAD, este reprezentativ la nivelul comunității pe care o deservește prin arhitectura care interpretează identitatea colectivă a acesteia. Fiind amplasat în centrul unui oraș nou, construit în Deșertul Gobi, muzeul se dorește a fi o reacție împotriva planului sistematic al orașului în planificarea căruia nu s-a ținut cont de locuitori. Prin forma organică (dune) și finisajele folosite (reflec-tante) se urmărește integrarea clădirii nou propuse în sit și se dorește ca aceasta să devină o expresie a istoriei și tradiției locale. Fațada muzeului separă astfel o realitate urbană discrepanță de o realitate atemporală.

At a bigger scale, Ordos Museum, designed by MAD, is illustrative of the community it serves through its architecture that interprets the collective identity of the group. Being located in the center of a new city, built in the Gobi Desert, the museum wishes to be a reaction against the systematic plan of the city whose design neglected the inhabitants. Through its organic shape (of dunes) and the materials used the new building integrates into the surroundings and tries to become an expression of local history and tradition. Thus, the museum façade separates an urban, dissonant reality from a timeless reality.

Ordos Museum din Deșertul Gobi.
Sursa / Source: Wikipedia

Muzeele contemporane devin și muzee în deplasare, trimițându-și colecții în zone defavorizate (de exemplu, în mediul rural izolat), în școli, în spațiul public sau chiar deschizând mici sateliți în mall-uri, aeroporturi etc., tocmai pentru a-și lărgi aria de acoperire din punct de vedere al serviciului social, îndeplinit prin promovarea culturii și suport în procesul educațional.

Comunități care își creează PROPRIILE MUZEE

Muzeele înființate de către anumite comunități se nasc din nevoile acestora specifice: de autoreprezentare și autointerpretare, de conturare a unei identități proprii, de a avea un loc de dezbatere și socializare, un loc de unde să poată comunica, mai departe, cu ceilalți. Aceste muzee sunt, în general, de dimensiuni mici (ocupând chiar un apartament de bloc). Inițiativa înființării lor poate să pornească din dorința de a păstra în amintirea celor implicați anumite evenimente sau obiecte, persoane, peisaje etc. considerate a fi identitare. Altele sunt înființate de către membrii ai unor grupuri deteritorializate, caz în care spațiul muzeal devine un punct de reper și un ajutor în procesul de adaptare la o nouă societate, sau un nou loc de păstrare (depozitare) a tradițiilor locului de origine, un loc în care se stabilește și negociază un anumit mod de raportare la cei din afara comunității.

The contemporary museums also become museums on the go, by sending their collections in disadvantaged areas (for example in isolates rural areas), in schools, in public spaces or even by opening small satellites in malls, airports etc., in order to widen their scope as agents of social service, accomplished through promoting culture and conferring support in the educational process.

Communities which create their OWN MUSEUMS

The museums established by certain communities emerge out from their specific needs: of self-representation and self-interpretation, of shaping an appropriate identity, of having a space for debate and socialization, a place where they can communicate, further, with the others.

These museums are usually small (even occupying an apartment). The initiative of their establishment can reside in the wish to keep alive, in the memory of those involved, some events or objects, persons, landscapes etc. considered to be relevant for their identity. Others are being established by members of de-territorialized groups, case in which the museum space becomes a landmark, is being helpful in the process of accommodation to a new society, or becomes a new storage place for the homeland traditions, a place in which a way of relating to the outsiders is being set and negotiated.

CONCLUZII

Muzeele reflectă nevoile societății în mijlocul căreia se află, în general și ale comunităților pe care le deservește, în particular. De aceea, relația lor cu comunitatea este în permanență supusă renegocierii și adaptării la transformările care au loc de-a lungul timpului (vezi Watson 2007).

Marjorie M. Halpin, curator pe partea de etnologie la Muzeul de Antropologie din cadrul University of British Columbia, pleda, încă din 1997, către o muzeologie critică, deschisă, în primul rând, către comunitate și nu către stat sau elite, care să își examineze încontinuu publicul și care să interacționeze cu acesta - „o muzeologie nebazată pe un plan cincinal [...]. O muzeologie care, acum ajunsă la maturitate, poate provoca, poate cocheta cu și se poate separa de vocea academică mereu autoritară” (2007 [1997], 51). Această abordare este supusă unor numeroase obiecții, în special din partea curatorilor de artă care susțin că o astfel de direcție ar îndepărta muzeul de una din misiunile sale principale, aceea de a educa oamenii în spiritul culturii înalte. Rezolvarea stă, de cele mai multe ori, undeva la mijloc, întrucât muzeul, prins în mijlocul transformărilor sociale, devine și el, în societatea contemporană, o formă de comunicare, impactul expunerii resimțindu-se, ulterior, inclusiv în viața de zi cu zi a vizitatorilor (Hooper-Greenhill 2007 [2000]). Cu alte cuvinte, nevoia raportării la comunitate nu poate fi ignorată, concepte precum transformarea identitară și comunități interpretative diverse (van den Bosch 2007 [2005]) ridicând provocări la care muzeele actuale trebuie să răspundă.

Pe de altă parte, critici asemănătoare tendințelor în muzeologie pot fi aduse și tendințelor în arhitectură care răspund dorinței de a atrage din ce în ce mai mulți vizitatori, bazându-se, deci, pe imagine și impactul acesteia, pe manipularea simțurilor, dar și pe

CONCLUSIONS

Generally, museums reflect the needs of the society they are part of, and particularly of the communities they serve. That is why their relationship with the community is continuously a subject of renegotiation and adjustments to changes that happen in time (see Watson 2007).

Marjorie M. Halpin, curator of Ethnology at the Museum of Anthropology, University of British Columbia, argued, from 1997, for a critical museology, first of all opened up towards the community and not the state or the elite, which would ceaselessly examine and interact with its public - „[a] museology without a five-year plan [...]. A museology that now, in its maturity, can challenge, play with and separate itself from the always serious academic voice” (2007 [1997], 51). This approach is open to numerous complaints, especially from art curators which claim that such a path would push off the museum form one of its main missions, that of educating people in the spirit of high culture. The solution is, in most of the cases, somewhere between, because the museum, caught in the middle of social transformations, becomes itself, in the contemporary society, a communication form, the impact of the exhibition making itself further felt inclusively in the everyday life of its visitors (Hooper-Greenhill 2007 [2000]). In other words, the need to relate to the community cannot be ignored, as concepts like transformation of identity and diverse interpretive communities (van den Bosch 2007 [2005]) raise, for the present museums, challenges they have to respond to.

On the other hand, critiques similar to those addressed to the tendencies in museology can also be addressed to those tendencies in architecture that respond to the demand of drawing in more and more visitors, based upon the image and its impact, upon the manipulation of the senses, but also upon spaces adjacent to the exhibition,

spații conexe expunerii, adresate unui public care nu se mai simte intimidat de operele de artă, ci se află, mai degrabă, în căutarea de „oportunități suplimentare de consum și interacționare” (van den Bosch 2007 [2005], 502). Arhitectura se adaptează, deci, cerințelor (ale publicului care are anumite așteptări și ale instituțiilor muzeale interesate să își îndeplinească misiunile cultural-educative, dar și să obțină profit), precum și tendințelor sociale și muzeologice care conduc la reconceptualizarea muzeului.

Muzeele, prin legătura strânsă pe care o stabilesc cu Celălalt, negociază raportul dintre local/global, continuitate/discontinuitate, unic/universal etc. precum și relații de putere, acceptarea socială și identități. Legătura arhitecturii muzeale cu comunitatea pe care o deservește capătă, în acest context, același rol jucat de instituția muzeală însăși - acela de a promova cultura și simbolurile locale la nivel internațional, în primul rând prin imagine (interpretând, în forme construite, identitatea locală) și mai apoi prin modul de experimentare a spațiului. Pentru muzeele destinate reprezentării anumitor comunități, identificarea comunității cu arhitectura și apropierea acesteia sunt procese care contribuie la succesul ulterior al unor programe ce vizează rolul social al muzeelor.

Ținând cont de faptul că muzeul nu este reprezentat numai de obiectele deținute, de discursul muzeal și arhitectură, ci și de interpretarea pe care vizitatorii o dau acestora, de modul și contextul utilizării, de rolul acestuia în context cultural-educativ, social, istoric, economic, politic, ridicăm un semn de întrebare cu privire la caracteristicile arhitecturale ale muzeului deschis către comunitate. Considerăm că analiza de mai sus ne îndreaptă către o abordare a arhitecturii sustenabilă, flexibilă, adaptabilă, interactivă și participativă, uneori efemeră, deschisă către spațiul public și comunitate.

intended for a public that no longer feels intimidated by the works of art, but is rather in search of „additional opportunities for consumption and interaction” (van den Bosch 2007 [2005], 502).

Thus, architecture adjusts itself to the demands (of the public having its expectations and of the museum institutions interested in fulfilling their cultural and educational goals, but also in making profit) and to the social and museological tendencies that lead to the reconceptualization of the museum.

Museums, through their close connection established with the Other, negotiate the relation between local/global, continuity/discontinuity, uniqueness/universal etc. as well as power relations, social acceptance and identities. The link between museum architecture and the community it serves gains, in this context, the same role played by the institution itself – that of promoting culture and local symbols internationally, first of all through image (by interpreting local identity in built forms) and then through the way of experiencing space. For the museums that intend to represent certain communities, the identification of community and architecture and its appropriation are processes that contribute to the later success of the programs regarding the social work of museums.

Bearing in mind that the museum doesn't reside solely in the objects it possesses, in the museum narrative and architecture, but also in the way it is understood by the visitors, in the way and context of use, in its cultural, educational, social, historical, economic, political role, we question the architectural characteristics of the museum opened up towards the public. We claim that the inquiry above leads us towards an architectural design: sustainable, flexible, adjustable, interactive and participatory, sometimes ephemeral, directed towards the public space and community.

Bibliografie / Bibliography

- ASHLEY, Susan, „Museums and Globalisation: Ideas on Recognition, Restitution, Representation and Reconfiguration” lucrare prezentată la London Debates, SAS, University of London, 2009. http://www.academia.edu/1102164/Museums_and_globalization_Ideas_on_recognition_restitution_representation_and_reconfiguration. accesat 17 iulie 2013
- CASEY, Dawn, „Museums as Agents for Social and Political Change” în *Museums and Their Communities*, Sheila Watson (ed.), pp. 292–299. Leicester Readers in Museum Studies. Taylor & Francis e-Library, 2007 [2001].
- FYFE, Gordon J. 2006. „Sociology and the Social Aspects of Museums” în *A Companion to Museum Studies*, Sharon MacDonald (ed.), pp. 33–49. Blackwell Companions in Cultural Studies. Cornwall: Blackwell Pub.
- GIEBELHAUSEN, Michaela. 2006. „Museum Architecture: A Brief History” în *A Companion to Museum Studies*, Sharon MacDonald (ed.), pp. 223–244. Blackwell Companions in Cultural Studies. Cornwall: Blackwell Pub.
- HALPIN, Marjorie M. 2007 [1997]. „Play It Again, Sam’: Reflections on a New Museology” în *Museums and Their Communities*, Sheila Watson (ed.), pp. 47–52. Leicester Readers in Museum Studies. Taylor & Francis e-Library.
- HOOPER-GREENHILL, Eilean. 2007 [2000]. „Interpretive Communities, Strategies and Repertoires” în *Museums and Their Communities*, Sheila Watson (ed.), pp. 76–94. Leicester Readers in Museum Studies. Taylor & Francis e-Library.
- LANZ, Francesca, POSTIGLIONE, Gennaro, „The MeLa Project. Research Questions, Objectives and Tools” în *Museums in an Age of Migration. Questions, Challenges, Perspectives*, Luca Basso Peressut și Clelia Pozzi (eds.), pp. 55–64. Mela Books 01. Milano: Politecnico di Milano, Dipartimento di Progettazione dell’Architettura, M., 2012. http://www.mela-project.eu/upl/cms/attach/20120524/194251494_2514.pdf. accesat 8 aprilie 2013
- LEFEBVRE, Henri. 1991 [1974]. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- MacDONALD, George F., ALSFORD, Stephen, „Canadian Museums and the Representation of Culture in a Multicultural Nation” în *Museums and Their Communities*, Sheila Watson (ed.), pp. 276–291. Leicester Readers in Museum Studies. Taylor & Francis e-Library, 2007 [1995]
- MacDONALD, Sharon, „Museums, National, Postnational and Transcultural Identities” în *Museum and Society* vol. 1, nr. 1, martie, pp.1–16. 2003
- MacDONALD, Sharon, „Expanding Museum Studies: An Introduction” în *A Companion to Museum Studies*, Sharon MacDonald (ed.), pp. 1–12. Blackwell Companions in Cultural Studies. Cornwall: Blackwell Pub, 2006.
- MacLEOD, Suzanne, „Rethinking Museum Architecture. Towards a Site-specific History of Production and Use” în *Reshaping Museum Space: Architecture, Design, Exhibitions*, Suzanne MacLeod (ed.), pp. 9–25. Londra și New York: Taylor & Francis, 2005.
- PERESSUT, Luca Basso, „Envisioning 21st Century Museums for Transnational Societies” în *Museums in an Age of Migration. Questions, Challenges, Perspectives*, Luca Basso Peressut și Clelia Pozzi (eds.), pp. 19–54. Mela Books 01. Milano: Politecnico di Milano, Dipartimento di Progettazione dell’Architettura, 2012. http://www.mela-project.eu/upl/cms/attach/20120524/194251494_2514.pdf. accesat 8 aprilie 2013
- PSARRA, Sophia, „Spatial Culture, Way-finding and the Educational Message. The Impact of Layout on the Spatial, Social and Educational Experiences of Visitors to Museums and Galleries” în *Reshaping Museum Space:*

Architecture, Design, Exhibitions, Suzanne MacLeod (ed.), pp. 78–94. Londra și New York: Taylor & Francis, 2005.

SZEKERES, Viv., „Representing Diversity and Challenging Racism: The Migration Museum” în *Museums and Their Communities*, Sheila Watson (ed.), pp. 234–243. Leicester Readers in Museum Studies. Taylor & Francis e-Library, 2007 [2002].

Van den BOSCH, Annette, „Museums. Constructing a Public Culture in the Global Age” în *Museums and Their Communities*, Sheila Watson (ed.), pp. 501–509. Leicester Readers in Museum Studies. Taylor & Francis e-Library, 2007 [2005].

WATSON, Sheila, (ed.) 2007. *Museums and Their Communities*. Leicester Readers in Museum Studies. Taylor & Francis e-Library.

WITCOMB, Andrea. 2003. *Re-Imagining the Museum: Beyond the Mausoleum*. Museum Meanings. Taylor & Francis e-Library.